

תוכן העניינים

7	פתח דבר	יום טוב עסיס
11	מבוא: מסע הצלב הראשון (1095-1099) ורדיפות תתנ"ו	מיכאל טוך
16	בין היסטוריה להיסטוריוגרפיה: על חקר הגזרות וקביעת משמעותן	גרמי כהן
32	פעילותם הכלכלית של יהודי גרמניה במאות העשירית-השתיים עשרה: בין היסטוריוגרפיה להיסטוריה	מיכאל טוך
55	בין 1012 ל-1096: הרקע התרבותי והחברתי לקידוש השם בתתנ"ו	אברהם גרוסמן
74	על תדמיתם וגורלם של הגויים בספרות הפולמוס האשכנזית	דוד ברגר
92	מ'דאוס וולט' ועד 'רצון הבורא': אידאולוגיות דתיות קיצוניות ומציאות היסטורית בשנת תתנ"ו ואצל חסידי אשכנז	איבן (ישראל) מרקוס
101	השפה והסמלים של הכרוניקות העבריות בימי מסע הצלב	ישראל יעקב יובל
118	'הצלב הדוקר' ויהודי אירופה בימי הביניים	אלימלך הורוביץ
141	נשים בקידוש השם	מרדכי ברויאר

150	התאבדות ורצח הזולת על קידוש השם: לשאלת מקומה של האגדה במסורת הפסיקה האשכנזית	ישראל מ' תא-שמע
157	גזרות תתנ"ו בספרי המנהגים בימי הביניים ובעת החדשה: יצירה והתפשטות של טקסי האבלות	יצחק (אריק) זימר
171	על מעשי קידוש השם במגנצא בשנת תתנ"ו: פיוטים וכרוניקות	אברהם גרוס
193	זיכרונות והערות על גזרות תתנ"ו - בדפוס ובכתבי יד עבריים	אברהם דוד
207		רשימת המשתתפים
209		מפתח

פתח דבר

הקובץ 'יהודים מול הצלב: גזרות תנ"י בהיסטוריה ובהיסטוריוגרפיה' מבוסס בעיקרו על הרצאות שנישאו בכנס לציון 900 שנה למסע הצלב הראשון ולפורענות אשר פקדה את קהילות ישראל במערב אירופה אשר היו בדרכם של הצלבנים. הכנס התקיים במרכז דינור לחקר תולדות ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים ביום האזכרה השנתי של פרופ' בן-ציון דינור, בשנת תשנ"ו (1996). מאמרים אחדים בקובץ נוספו מתוך כנס שערך באותה שנה מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, והמערכת הזמינה עוד כמה מאמרים כדי להציג בקובץ תמונה מקיפה ככל האפשר.

מקומן של גזרות תנ"י בתולדות ישראל זכה להערכות שונות של חוקרי התקופה. האם היו גזרות אלה מפנה בקורות יהודי אירופה? האם בישרו עידן חדש, שבו נשתנה מעמד היהודים באורח יסודי ביחס לתקופות קודמות? מהי מידת מהימנותן של הכרוניקות המתארות את תגובות היהודים על הרדיפות? האם יש להתייחס אל הכרוניקות כאל ספרות היסטורית? תהיה אשר תהיה המציאות ההיסטורית בשנת 1096, ההשלכות של גזרות תנ"י על חיי היהודים במערב אירופה היו מקיפות ומרחיקות לכת. הגזרות טבעו את חותמן בתודעתם, במנהגייהם ובכל תחומי החיים של יהודי האזור, ואף מעבר לו.

בתודעת הדורות הבאים נשתמרו דווקא מקדשי השם, אלה אשר מסרו את נפשם והיו מוכנים להרוג את בני ביתם ולא ליפול בידי תוקפיהם, ולא אלה אשר המירו את דתם. עוצמת הרדיפות השפיעה עמוקות על היחסים בין היהודים לנוצרים, והקנאות הדתית שהפגינו התוקפים השפיעה לדורות על יחס היהודים לנוצרים ולנצרות. החיים בצוותא מאות בשנים הובילו ליחסים הדוקים ולהשפעות הדדיות (גם אם לא בהכרח שוות בעוצמתן), לקרבה ולהערכה הדדית, אך גם ליריבות, לתחרות ולאיבה בין יהודים ונוצרים. גזרות תנ"י היו נקודת שפל ביחסים אלה. הן לא רק חרפו את השנאה והיריבות בין בני שתי הקבוצות, אלא אף הבליטו את מעמד הרעוע של היהודים.

המאמרים המוגשים בקובץ פרושים על פני יריעה רחבה ודנים בכל ההיבטים החשובים של גזרות תנ"י. מרכז דינור והמערכת מקווים כי הקובץ יתקבל ברצון בקרב ציבור החוקרים, קהל התלמידים וקוראים משכילים. המערכת מודה לכל אלה אשר סייעו בהוצאת הספר, לעורכת הלשונית ורדה לנרד ולאנשי מרכז דינור והוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס.

יום טוב עסיס